

Οι συνάελφοι γιόρτασαν τη μονιμοποίησή τους, καλώντας όλους, σ' ένα γλέντι αγάπης με ένα χαμόγελο ανακούφισης και σιγουριάς για το μέλλον.

Η Πολυτεχνειακή κοινότητα διευρύνθηκε, και διευρύνθηκε μ' αυτούς που δούλευαν δίπλα μας, μας εξυπηρετούσαν χρόνια, μοιραζόντουσαν τις χαρές και τις λύπες μαζί μας.

Και αυτή η μονιμοποίηση αποτελεί μια ιδιαίτερη χαρά και για μας.

Συμπόσιο

Επίσκεψη του T. S. Kuhn στην Ελλάδα

Πρόσφατα επισκέφθηκε την Ελλάδα ο ιστορικός και φιλόσοφος της Επιστήμης T.S. Kuhn, έπειτα από πρόσκληση του Τμήματος Μεθοδολογίας, Ιστορίας, και Θεωρίας της Επιστήμης. Κατά την διάρκεια παραμονής του, ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ το ΕΜΠ διοργάνωσε στην αίθουσα Τελετών, Συμπόσιο με θέμα το έργο του. Ομιλητές του Συμποσίου ήταν οι κ.κ. Αριστείδης Μπαλτάς, Βάσω Κιντή, Κώστας Γαβρόγλου, Κώστας Κρίμπας και Παντελής Νικολακόπουλος. Τη συζήτηση συντόνισε ο κ. Διονύσης Αναπολιτάνος. Πριν παρουσιάσουμε ποιές συγκεκριμένες πτυχές του έργου του έθιξαν οι ομιλητές, θα ήταν χρήσιμη μια σύντομη αναφορά στο έργο του T. Kuhn.

Το έργο του T. Kuhn

Ο T. Kuhn είναι ο συγγραφέας της *Δομής των Επιστημονικών Επαναστάσεων (ΔΕΕ)*, ενός βιβλίου που όταν εκδόθηκε το 1962 αποτέλεσε αμέσως έναυσμα έντονου και εκτενούς διαλόγου και προβληματισμού στα πλαίσια κυρίως, αλλά όχι μόνο, του κλάδου της Φιλοσοφίας της Επιστήμης. Η εικόνα της επιστήμης όπως παρουσιάζεται στη ΔΕΕ ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με πλήθος από τις κυρίαρχες μέχρι τότε στον

αγγλοσαξονικό χώρο θέσεις του Λογικού Θετικισμού και Εμπειρισμού. Ενώ τα θέματα που απασχολούν τους τελευταίους αφορούν την λογική ανάλυση της έγκυρης, δηλαδή επιστημονικής, γνώσης καθώς και την εμπειρική θεμελίωση της επιστήμης, ο Κουν στην ΔΕΕ θέτει ως αντικείμενο της φιλοσοφίας του, τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η επιστήμη. Προτείνει ένα νέο σχήμα για την εξέλιξη των επιστημών που, όπως ο ίδιος ισχυρίζεται, απορρέει από την πραγματική επιστημονική πρακτική, την οποία εξετάζει λεπτομερώς ο κλάδος Ιστορίας της Επιστήμης.

Ποιά είναι η εικόνα για την ανάπτυξη των Επιστημών που υποστηρίζει ο T. Kuhn στη ΔΕΕ; Η επιστημονική γνώση παράγεται από επιστημονικές κοινότητες. Τα μέλη κάθε επιστημονικής κοινότητας διεξάγουν την έρευνά τους υπό την καθοδήγηση ενός παραδείγματος, δηλαδή ενός δικτύου δεσμεύσεων που αφορά οντολογικές παραδοχές, μεθοδολογικές κατευθύνσεις, πρότυπα επίλυσης προβλημάτων κ.λπ.

Η έρευνα αυτή ονομάζεται κανονική επιστήμη και ταυτίζεται με μία δραστηριότητα επίλυσης επιστημονικών προβλημάτων (γρίφων) για τα οποία το Παράδειγμα εγγυάται την

επιλυσιμότητά τους. Ωστόσο, καθώς τα μέλη μιας επιστημονικής κοινότητας επιλύουν γρίφους ενδέχεται κάποιος από αυτούς να αντιτιθέεται στις επίμονες προσπάθειες επίλυσής τους οπότε αυτό, σε συνδυασμό και με άλλα απρόσμενα συμπεράσματα της έρευνας, κλονίζει την πίστη της επιστημονικής κοινότητας σε κάποια ή κάποιες από τις παραδοχές της. Κάτι τέτοιο, συνιστά ανωμαλία και συσσώρευση τέτοιων ανωμαλιών οδηγεί την επιστήμη σε κατάσταση κρίσης. Το βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η απώλεια της εμπιστοσύνης της κοινότητας στο Παράδειγμα και η πληθώρα των διαμαχών ανάμεσα στα μέλη της επιστημονικής κοινότητας. Η έρευνα σε περιόδους κρίσης, όπου το παλιό Παράδειγμα αντιπαρατίθεται με νεοπροταθέντα Παραδείγματα, αποτελεί αυτό που ο Κουν ονομάζει ιδιόρρυθμη ή επαναστατική επιστήμη. Τελικά επικρατεί ένα από αυτά τα Παραδείγματα και στα πλαίσιά του διεξάγεται πλέον η νέα κανονική επιστήμη. Με την επικράτηση ενός νέου Παραδείγματος ολοκληρώνεται η επιστημονική επανάσταση. Το παλιό με το νέο Παράδειγμα, ωστόσο, είναι μεταξύ τους ασύμμετρα, δηλαδή δεν έχουν κοινό μέτρο σύγκρισης. Κατά συνέπεια, υπερίσχυση του νέου Παρα-

δείγματος δεν είναι δυνατόν να αποδοθεί στην λογική υπεροχή του απέναντι στο παλαιό.

Το σχήμα της ΔΕΕ που περιγράφει την επιστημονική εξέλιξη ως μία μη συσσωρευτική, ασυνεχή ουσιαστικά διαδικασία, οι έννοιες της ΔΕΕ, οι φιλοσοφικές τους προϋποθέσεις καθώς και συνολικότερα το φιλοσοφικό και ιστοριογραφικό έργο του Κουν - στην ιστορία της επιστήμης έχει ασχοληθεί, μεταξύ άλλων, με την Κοπερνίκεια επανάσταση και με τις απαρχές της κβαντικής φυσικής - αποτέλεσε, όπως ήδη αναφέραμε, αντικείμενο ευρύτατου διαλόγου και προβληματισμού και επέδρασαν σημαντικά στην παραπέρα ανάπτυξη της Ιστορίας και Φιλοσοφίας των επιστημών. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι το έργο του Τ. Κουν έχει επίσης σφραγίσει ανεξίτηλα το νεοσυσταθέντα αυτόν κλάδο στην Ελλάδα. Άλλωστε, αυτό ήταν έκδηλο στο Συμπόσιο στο Ε.Μ.Π. ενώ ταυτόχρονα εκφράστηκε ρητά από όλους σχεδόν τους συνομιλητές.

Συμπόσιο στο Ε.Μ.Π. με θέμα το έργο του Τ. Κuhn

Το επανέλαβε, για μια ακόμα φορά, ο Α. Μπαλτάς στην ομιλία του όταν αναφερόμενος στην έννοια της ασυμμετρίας, ανέλυσε το ρόλο των «προ - καταλήψεων» κατά της συγκρότησης και εναλλαγή των Παραδειγμάτων. Παρατήρησε ότι σε κάθε Παράδειγμα υπάρχει πληθώ-

ρα «προ - καταλήψεων» οι οποίες είναι αναγκαίες για τη γνωσιακή δυνατότητα που παρέχουν αυτά ενώ ταυτόχρονα αποτελούν το όριο αυτής της δυνατότητας. Καθώς, κατά την εναλλαγή παραδειγμάτων, αποκαλύπτονται κάποιες από αυτές, τα διαδοχικά παραδείγματα καθίστανται, όντως, ασύμμετρα αφού δεν στηρίζονται στις ίδιες «προ - καταλήψεις». Ωστόσο, η αποκάλυψη συγκεκριμένων «προ - καταλήψεων» διευρύνει το γραμματικό χώρο νέου Παραδείγματος και κατά συνέπεια, αυτό αποκτά προνομιακή θέση έναντι του παλαιού.

Στην ομιλία της, υπό τον τίτλο *Kuhn & Wittgenstein*, η Β. Κιντή παρουσίασε μια συγκριτική ανάλυση της φιλοσοφίας του Κουν με αυτήν του Βιτγκενστάιν, επιχειρώντας μέσα από τη δεύτερη να αναδείξει το νόημα της πρώτης (το θέμα αυτό διαπραγματεύεται λεπτομερώς στο ομότιτλο βιβλίο της από τις εκδόσεις Σμιλή). Όπως ο Βιτγκενστάιν επιθυμώντας να αποφύγει το α-νοητόν της μεταφυσικής υπογραμμίζει τη διαστρέβλωση του νοήματος των λέξεων όταν ξεπερνάμε τα όρια που θέτουν οι συνήθειες χρήσεις τους, παρόμοια ο Κουν, αντιτιθέμενος στο λογικό θετικισμό, υπενθυμίζει ότι η φιλοσοφία της επιστήμης οφείλει να λαμβάνει υπόψη την πραγματική εξάσκηση της επιστήμης.

Στη συνέχεια ο Κ. Γαβρόγλου, αρχικά υπογράμμισε την εξαιρετική

σημασία, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς την παιδαγωγική αξία, του βιβλίου του Τ. Κουν, *Θεωρία του Μέλανος Σώματος και Κβαντική Ασυνέχεια 1894 - 1912*. Ακολούθως, αναφέρθηκε στους τρόπους με τους οποίους οφείλει κανείς να προσεγγίζει την κανονική επιστήμη κατά την ιστοριογραφική έρευνα ώστε να κατανοηθεί η μικροδομή αυτού του είδους επιστήμης. Υπογράμμισε την πολλαπλότητα των λόγων (discourses) που αναδεικνύονται κατά τη διάρκεια της κανονικής επιστήμης και αναφέρθηκε στα ελληνικά χαρακτηριστικά που αποκτούν αυτοί σε ορισμένες περιπτώσεις.

Ακολούθως ο Κ. Κρίμπας παρουσίασε κάποιες κριτικές παρατηρήσεις επί του φιλοσοφικού έργου του Τ. Κuhn. Συγκεκριμένα τόνισε ότι σε περιπτώσεις επιστημών όπως η Βιολογία και η Γεωλογία, σε αντιδιαστολή με ό,τι συμβαίνει με τη Φυσική, η ιστορία τους αποδεικνύει ότι από τη στιγμή που συγκροτείται για πρώτη φορά κανονική επιστήμη καθοδηγούμενη από ένα Παράδειγμα, οι μετατοπίσεις του εννοιολογικού τους πλαισίου είναι τόσο βαθμιαίες ώστε μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι οι μετατοπίσεις αυτές δεν συνιστούν επιστημονική επανάσταση κατά την έννοια του Τ. Κουν.

Ο Π. Νικολακόπουλος βασιζόμενος στις εμπειρίες του κατά τη διάρκεια διδασκαλίας της επιστημολογίας του Ε.Μ.Π. ανέδειξε τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο το έργο του Κουν, και ειδικότερα η ΔΕΕ, συνέβαλλαν ζωτικά στη συγκρότηση του κλάδου επιστημολογίας στην Ελλάδα. Επίσης, επισήμαναν το γεγονός ότι η ΔΕΕ εκτός από την μονογραφία ενός ιστορικού της επιστήμης στην πραγματικότητα αποτελεί επίσης και ένα θαυμάσιο εγχειρίδιο της Φιλοσοφίας της Επιστήμης. Καθώς τα εννοιολογικά πλαίσια αποτελούν το κεντρικό αντικείμενό της, η ίδια συνιστά ένα μείζον εννοιολογικό πλαίσιο του εν λόγω κλάδου.

Εν συνεχεία, σχολιάζοντας τις ομιλίες, ο Τ. Κουν παραδέχθηκε

ότι, πράγματι, η φιλοσοφία του αναδεικνύει και προκρίνει τη συνήθη πρακτική των επιστημόνων, όπως είχε επισημάνει η Β. Κιντή. Αναφερόμενος στο κείμενο του Κ. Γαβρόγλου δήλωσε ότι και ο ίδιος αποδίδει εξέχουσα σημασία στην κανονική επιστήμη, σε αυτήν μάλιστα εντοπίζει το κλειδί της επιτυχίας κάθε επιστημονικού εγχειρήματος, σε αντίθεση με πολλούς επικριτές του οι οποίοι την θεωρούν υποδεέστερης σημασίας σε σχέση με την επαναστατική επιστήμη. Ακολούθως παρατήρησε ότι ακριβώς επειδή οι «προ - καταλήψεις» δεν είναι πραγματικές προκαταλήψεις, όπως ανέλυσε ο Α. Μπαλτάς, είναι απαραίτητο να διευκρινιστούν παραπέρα, κάτι το οποίο όπως αποκάλυψε ο Τ. Κουν, επιχειρεί στο νέο βιβλίο που συγγράφει αυτή την περίοδο. Στο ίδιο βιβλίο επίσης, αναλύει διεξοδικότερα την έννοια του εννοιολογικού πλαισίου, η οποία συμφώνησε με τον Π. Νικολακόπουλο ότι αποτελεί την βασική έννοια της Δ.Ε.Ε.. Τέλος, προσπάθησε να άρει τις αμφιβολίες του Κ. Κρίμπα παρατηρώντας ότι οι επιστημονικές επανα-

στάσεις δεν είναι ευρείας κλίμακας επεισόδια. Αντιθέτως, αυτές αναφέρονται σε περιορισμένες περιοχές του συναφούς εννοιολογικού πλαισίου και είναι αισθητές σε ολιγομελείς μόνο ομάδες εξειδικευμένων επιστημόνων.

Το συμπόσιο έκλεισε με σύντομες απαντήσεις του Τ. Κουν σε ερωτήσεις και παρατηρήσεις από το πολυπληθές κοινό που το παρακολούθησε με ζωηρό ενδιαφέρον. Τα πλήρη πρακτικά του συμποσίου θα δημοσιευθούν σε προσεχές τεύχος του περιοδικού *Νεύσις* (εξαμηνιαίο περιοδικό Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης και της Τεχνολογίας).

Ολοκληρώνοντας αυτή την παρουσίαση θα επισημάνουμε τον υποδειγματικό τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια στην χώρα μας ο κλάδος της Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών. Ένας κλάδος που παρέχει σε πολλούς και πολλές δημιουργική διέξοδο στις πνευματικές ανησυχίες και αναζητήσεις τους για θέματα επιστημών, με αποτέλεσμα να παράγεται ένα πλούσιο

ερευνητικό έργο του οποίου η γονιμότητα και ενδιαφέρον είναι αναγνωρισμένα και στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας των ιστορικών και φιλοσόφων της επιστήμης. Η συμβολή του Ε.Μ.Π. σε αυτή την προσπάθεια είναι κυριολεκτικά, ζωτικής σημασίας. Η δυνατότητα που παρέχει αυτό σε μέλη της κοινότητάς του να ασχολούνται ερευνητικά με συναφή θέματα, τα σχετικά προπτυχιακά μαθήματα στα προγράμματα σπουδών του, τα αντίστοιχα μεταπτυχιακά σεμινάρια, η δυνατότητα εκπόνησης διδακτορικών διατριβών, η συνδιοργάνωση διεθνών συνεδρίων και άλλων ανάλογων δραστηριοτήτων, έχουν δικαίως καταστήσει το Ε.Μ.Π., ως την εστία του εν λόγω κλάδου στη χώρα μας. Δεν μπορούμε παρά να ευχηθούμε αυτή η ελπιδοφόρος προσπάθεια να συνεχιστεί με τον ίδιο ενθουσιασμό και μεράκι.

Δημήτρης Παλαγιαννάκος

Μεταπτυχιακός σπουδαστής
του Τομέα ΑΚΕΑ
του Γεν. Τμήματος ΕΜΠ

Εικαστικά

«Ελευσίνια Μυστήρια»

Έκθεση της Βάνας Ξένου

Μια σημαντική έκθεση πραγματοποιήθηκε από 19 Οκτωβρίου μέχρι 16 Νοεμβρίου στο «Σπίτι της Κύπρου». Η επικ. καθηγήτρια του Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ Βάνα Ξένου, εξέθεσε δημιουργίες της της περιόδου 1992-1995 με τον γενικό τίτλο «Ελευσίνια Μυστήρια».

Υλικό για την εργασία αυτή, όπως αναφέρεται στο έντυπο που διανεμήθηκε, αποτελεί «το τρίπτυχο *Μύηση-Τελετή-Εποπτεία*, που απαρτίζει τις τελετές των μυστηρίων, έτσι όπως αποκρυπτογραφείται από τις διηγήσεις του Πλουτάρχου, του Ηρόδοτου, των τραγικών μας ποιητών, τον Ομηρικό Ύμνο

προς την Δήμητρα, την ελευσίνια διαθήκη του Σικελιανού, το βιβλίο του Κερένυϊ «Αρχαιολογική εικόνα μητέρας και κόρης» και τις ανεξάντλητες μελέτες πάνω στο πιο βαθύ και πνευματικό σημείο του πολιτισμού μας».

Την μορφή και το περιεχόμενο αυτής της εικαστικής αναζήτησης δίνουν «στοιχεία από την ινδική-αιγυπτιακή και κυρίως την αρχαία ελληνική τέχνη, το μνηολόγιο του 12ου αιώνα από το Σινά, σύμβολα γονιμότητας και γεννήσεως, ελικοειδείς όψεις (σύμβολο της παγκόσμιας εξέλιξης της ψυχής)».

Η Δήμητρα αποτελεί το κεντρικό